



УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2022.28>

Н. Воронюк,

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Постановка проблеми. Одним із найважливіших завдань держави є збереження життя та здоров'я людини, захист її честі та гідності, а також забезпечення її безпеки та особистої недоторканності. Дане положення міститься в Конституції України і міжнародних нормативно-правових актах та визнається в Україні найвищою соціальною цінністю. Згадана вище безпека людини, яку держава повинна забезпечувати, стосується різних сфер людської життєдіяльності, серед яких виділимо сферу дорожнього руху, де людина виступає основним і активним учасником, тому ефективне забезпечення безпеки дорожнього руху, де насамперед йдеться про безпеку людини, є важливим та актуальним. У такому аспекті виникає необхідність з'ясування сутності поняття «безпека дорожнього руху». Натепер немає єдиної виразної та чіткої дефініції цього поняття як на нормативно-правовому рівні, так і серед науковців. Тому це поняття є актуальним для вивчення. Значення дослідження цього питання підсилює ще й той факт, що сьогодні в Україні безпека дорожнього руху, її організація та забезпечення залишаються на вкрай низькому рівні [1, с. 5].

Аналіз публікацій з теми. У сучасній юридичній літературі є багато праць, які присвячені аналізу розуміння поняття «безпека дорожнього руху», зокрема, таких науковців, як В.І. Борисов, Ю.С. Коллер, В.О. Осипов, О.О. Пашенко, Є.В. Скрипа, А.О. Собакарь та інші.

Метою статті є спроба автора на основі аналізу різних визначень поняття «безпека дорожнього руху» запропонувати авторське розуміння цієї категорії та охарактеризувати складові елементи структури безпеки дорожнього руху.

Виклад основного матеріалу.

Термін «безпека дорожнього руху» широко вживається в законах та підзаконних нормативних актах нормативних актах: законах «Про дорожній рух» [2] (далі – Закон про дорожній рух), «Про автомобільний транспорт» [3] Правилах дорожнього руху [4] (далі – ПДР), Національній транспортній стратегії України на період до 2030 року [5], Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року [6] та інших.

Однак, на даний час не існує легального визначення вказаного поняття.

Науковці, предметом досліджень яких є питання безпеки дорожнього руху однакові в думці, що вказана проблема є однією з основних, яка потребує вирішення для ефективного регулювання правовідносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Існує значна кількість наукових доробок, в яких автори здійснюють аналіз існуючих визначень та пропонують власні дефініції.

Детальний аналіз наукових підходів до визначення поняття «безпека дорожнього руху» було здійснено Ю.С. Коллером та А.О. Собакарь. Проаналізувавши існуючі підходи до



дефініції «безпека дорожнього руху» науковці виділили сім основних наукових напрямків щодо визначення вказаного терміну, а саме безпека дорожнього руху як умова реалізації державою намічених цілей в області соціально-економічної політики; як умова стійкості учасника дорожнього руху до загрози від аварійності в дорожньо-транспортних пригодах; як пріоритет міжнародної безпеки; як умова припинення нелегальних видів економічної діяльності (шахрайство, контрабанда наркотиків, крадіжки вантажів та транспортних засобів); як система суспільних відносин; як складова національної безпеки; як стан даного процесу щодо захищеності його учасників від дорожньо-транспортних пригод [7].

Запропоновані підходи обґрунтовано застосовується науковцями для розуміння цього явища в контексті проблематики дослідження.

Однак, для усунення прогалин у законодавстві доктринальні підходи щодо вказаного питання мають враховувати, що саме легальне визначення поняття «безпека дорожнього руху» буде відігравати основну роль в правозастосовній практиці, в тому числі й судовій.

Закон України «Про дорожній рух» визначає повноваження органів управління в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Так, Кабінет Міністрів України здійснює розробку і затвердження державних програм розвитку дорожнього руху та його безпеки на автомобільних дорогах, вулицях і залізничних переїздах, фінансування, керівництво і контроль за виконанням державних програм розвитку дорожнього руху та його безпеки. Місцеві органи державної влади та місцевого самоврядування здійснюють затвердження програм розвитку дорожнього руху та його безпеки; формування фондів для фінансування програм і окремих заходів, спрямованих на розвиток дорожнього руху та його безпеки [2].

Таким чином, визначення поняття «безпека дорожнього руху», яке має міститися в Законі, повинно охоплювати всі аспекти даного поняття, та разом з тим бути не занадто широким, щоб відповідні органи державної влади та місцевого самоврядування, розробляючи та виконуючи програми щодо підвищення безпеки дорожнього руху, включали в них ті заходи, які стосуються лише безпеки дорожнього руху, і, відповідно, бюджетні кошти витрачалися дійсно на здійснення заходів з безпеки дорожнього руху.

Одночасно Закон України «Про дорожній рух» містить положення про права учасників дорожнього руху [2]. Так, стаття 14 передбачає, що учасники дорожнього руху мають право на безпечні умови дорожнього руху, на відшкодування збитків, завданих внаслідок невідповідності стану автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів вимогам безпеки руху [2].

Виходячи з вказаної норми, учасники дорожнього руху мають право звернутися за відшкодуванням збитків, завданих внаслідок невідповідності стану автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів вимогам безпеки руху. Для реалізації такого права учаснику дорожнього руху необхідно визначитись, а чи дійсно існувало порушення, чи дійсно є невідповідність вимогам безпеки дорожнього руху. Які дії власників автомобільних доріг необхідно вважати такими, що виконали вимоги щодо відповідності стану автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів вимогам безпеки руху.

Крім того, для розуміння яким саме має бути легальне поняття «безпека дорожнього руху» доцільно проаналізувати постанову Кабінету Міністрів України «Про правила дорожнього руху» від 10 жовтня 2001 р.

Пункт 1.5. ПДР визначає, що дії або бездіяльність учасників дорожнього руху та інших осіб не повинні створювати небезпеку чи перешкоду для руху, загрожувати життю або



здоров'ю громадян, завдавати матеріальних збитків. Особа, яка створила такі умови, зобов'язана негайно вжити заходів до забезпечення безпеки дорожнього руху на цій ділянці дороги та вжити всіх можливих заходів до усунення перешкод, а якщо це неможливо, попередити про них інших учасників дорожнього руху, повідомити уповноважений підрозділ Національної поліції, власника дороги або уповноважений ним орган [4].

Отже, вказана норма передбачає обов'язок особи вжити заходів до забезпечення безпеки дорожнього руху. Для того, щоб було розуміння які саме заходи мають бути вжиті особами, в яких межах такі заходи будуть необхідними та достатніми, необхідне розуміння поняття «безпека дорожнього руху».

Крім того, ПДР містить ряд визначень, зміст яких розкривається через поняття «безпека дорожнього руху»: безпечний інтервал – відстань між боковими частинами транспортних засобів, що рухаються, або між ними та іншими об'єктами, за якої гарантована безпека дорожнього руху; небезпека для руху – зміна дорожньої обстановки (у тому числі поява рухомого об'єкта, який наближається до смуги руху транспортного засобу чи перетинає її) або технічного стану транспортного засобу, яка загрожує безпеці дорожнього руху і змушує водія негайно зменшити швидкість або зупинитися [4].

Для розуміння важливості наявності легального поняття «безпека дорожнього руху» для правозастосовної практики, необхідно звернути увагу на положення ПДР про обов'язки водія, який зобов'язаний «не створювати своїми діями загрози безпеці дорожнього руху».

Таким чином, нормативне поняття «безпека дорожнього руху» має бути достатньо конкретним, повинне мати чіткі ознаки, охоплювати всі аспекти суспільних відносин та носити недекларативний характер, що дозволить

використовувати таке поняття як органами управління у сфері безпеки дорожнього руху так й учасниками дорожнього руху, та таке поняття має бути застосовуваним при розгляді справ судами.

Враховуючи напрацювання провідних науковців з питань визначення понять «безпека», «безпека дорожнього руху», вважаємо, що дефініція «безпека дорожнього руху», яка враховуватиме всі необхідні елементи для застосування в правозастосовній практиці та має бути відображена в Законі має таке значення: **безпека дорожнього руху** – захищеність учасників дорожнього руху та інших осіб, навколишнього природного середовища, майна від реальних чи потенційних загроз настання дорожньо-транспортних пригод та їх наслідків.

Можливими наслідками дорожньо-транспортних пригод є: 1) завдання шкоди життю та здоров'ю учасників дорожнього руху; 2) завдання шкоди життю та здоров'ю інших осіб, які не є учасниками дорожнього руху; 3) завдання шкоди навколишньому-природному середовищу; 4) пошкодження чи знищення майна учасників дорожнього руху; 5) пошкодження чи знищення майна інших фізичних та юридичних осіб.

Однак, надмірна конкретизація визначення «безпека дорожнього руху» видами наслідків не є необхідним, а навпаки буде обтяжувати дефініцію, а тому достатнім буде вживання загальної умови про завдання шкоди.

Потрібно погодитись з думкою В.І. Борисова та О.О. Пашенка, що особливістю відносин безпеки є те, що вони спрямовані на унеможливлення (мінімізацію) заподіяння шкоди невизначеному колу осіб [8].

Отже, безпека дорожнього руху забезпечується своєчасним виявленням та запобіганням реальних та потенційних загроз настання дорожньо-транспортних пригод, їх негативних наслідків та вжиттям заходів щодо подолання наслідків ДТП.



Таким чином, **забезпечення безпеки дорожнього руху** – це діяльність публічної адміністрації спрямована на своєчасне виявлення, запобігання реальним чи потенційним загрозам виникнення дорожньо-транспортних пригод, з метою попередження негативних наслідків та усунення їх у разі настання.

Для визначення спрямованості діяльності органів, компетенція яких пов'язана з забезпеченням безпеки дорожнього руху, в тому числі й органів місцевого самоврядування, щодо запобігання ДТП та зменшення їх негативних наслідків доцільно ввести поняття елементів безпеки дорожнього руху.

Елементами безпеки дорожнього руху необхідно вважати складові безпеки дорожнього руху, сукупність яких забезпечує захищеність життя та здоров'я осіб, навколишнього природного середовища, майна від реальних та потенційних загроз настання дорожньо-транспортних пригод, їх негативних наслідків. Такими складовими безпеки дорожнього руху є: 1) безпечні автомобільні дороги, вулиці, залізничні переїзди та інші місця, призначені для пересування людей та перевезення вантажів за допомогою транспортних засобів (далі – автомобільні дороги); 2) безпечні транспортні засоби; 3) безпечні вантажі; 4) безпечна поведінка учасників дорожнього руху.

Безпечні автомобільні дороги. Розглядаючи питання такої ознаки автомобільних доріг як безпечність, необхідно відмітити, що відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо управління безпекою автомобільних доріг» безпека автомобільних доріг – це сукупність засобів, конструкцій, пристроїв, споруд, характеристик та показників (у тому числі інженерних, конструкторських, технічних, проектних, архітектурних, технологічних та інших рішень), при врахуванні та застосуванні яких забезпечується

запобігання та зменшення кількості дорожньо-транспортних пригод та тяжкості їх наслідків [9]. Вказане визначення поняття безпеки автомобільних доріг є вкрай невдалим з огляду на те, що поняття має містити ознаки такого предмета.

Натомість визначення поняття «безпека автомобільних доріг» у зазначеному Законі надано шляхом описання засобів, за допомогою яких «забезпечується запобігання та зменшення кількості дорожньо-транспортних пригод та тяжкості їх наслідків». Як результат, зміст поняття «безпека автомобільних доріг» не містить ознак, які притаманні вказаному явищу.

Отже, визначення поняття «безпека автомобільних доріг» потребує суттєвого доопрацювання.

Безпечність автомобільних доріг досягається проектуванням, будівництвом та утриманням автомобільних доріг відповідно до вимог нормативних актів у сфері безпеки дорожнього руху.

Тому, на нашу думку, доцільно запропонувати поняття безпекова інфраструктура автомобільних доріг. Так, безпековою інфраструктурою автомобільних доріг є мости, шляхопроводи, естакади, віадуки, тунелі, наземні та підземні пішохідні переходи, наплавні мости та поромні переправи, розв'язки доріг, підпірні стінки, галереї, уловлювальні з'їзди, снігозахисні споруди, протилавинні і протисельові споруди, дорожні знаки, інформаційні табло, дорожня розмітка, сигнальні стовпчики, транспортні та пішохідні огороження різних типів, світлофорне обладнання, бокові канави, водовідвідні канави, нагріні канави, водопропускні труби, відкриті та закриті дренажні системи, зливові каналізація. Також до безпекової інфраструктури необхідно віднести спеціально облаштовані місця для зупинки маршрутних транспортних засобів, майданчики для стоянки транспортних засобів, майданчики відпочинку, пункти медичної та технічно-евакуаційної допомоги.

Таким чином, небезпечна поведінка учасників дорожнього руху характеризується двома видами

наслідків: може стати причиною ДТП або погіршити її наслідки.

Отже, безпека дорожнього руху – захищеність учасників дорожнього руху та інших осіб, навколишнього природного середовища, майна від реальних чи потенційних загроз настання дорожньо-транспортних пригод та їх наслідків. Безпека дорожнього руху включає в себе чотири елементи: безпечні автомобільні дороги, безпечні транспортні засоби, безпечні вантажі, безпечна поведінка учасників дорожнього руху. Діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування по запобіганню дорожньо-транспортним пригод має спрямовуватись на всі чотири елементи безпеки дорожнього руху.

У статті автор на основі аналізу різних визначень поняття «безпека дорожнього руху» надає визначення авторського розуміння цієї категорії та характеризує складові елементи структури безпеки дорожнього руху.

Досліджено поняття безпека дорожнього руху, під яким автор розуміє захищеність учасників дорожнього руху та інших осіб, навколишнього природного середовища, майна від реальних чи потенційних загроз настання дорожньо-транспортних пригод та їх наслідків.

Можливими наслідками дорожньо-транспортних пригод є: 1) завдання шкоди життю та здоров'ю учасників дорожнього руху; 2) завдання шкоди життю та здоров'ю інших осіб, які не є учасниками дорожнього руху; 3) завдання шкоди навколишньому-природному середовищу; 4) пошкодження чи знищення майна учасників дорожнього руху; 5) пошкодження чи знищення майна інших фізичних та юридичних осіб.

Визначено, що забезпечення безпеки дорожнього руху – це діяльність публічної адміністрації спря-

мована на своєчасне виявлення, запобігання реальним чи потенційним загрозам виникнення дорожньо-транспортних пригод, з метою попередження негативних наслідків та усунення їх у разі настання.

Досліджено поняття елементи безпеки дорожнього руху, під яким автор розуміє складові безпеки дорожнього руху, сукупність яких забезпечує захищеність життя та здоров'я осіб, навколишнього природного середовища, майна від реальних та потенційних загроз настання дорожньо-транспортних пригод, їх негативних наслідків. Складовими безпеки дорожнього руху є: 1) безпечні автомобільні дороги, вулиці, залізничні переїзди та інші місця, призначені для пересування людей та перевезення вантажів за допомогою транспортних засобів; 2) безпечні транспортні засоби; 3) безпечні вантажі; 4) безпечна поведінка учасників дорожнього руху.

Ключові слова: безпека дорожнього руху, дорожньо-транспортна пригода, безпечні вантажі, безпечна поведінка, учасники дорожнього руху.

Voroniuk N. Concept and structure of road safety

In the article, the author, based on the analysis of various definitions of the concept of "road safety", provides a definition of the author's understanding of this category and characterizes the constituent elements of the structure of road safety.

The concept of road traffic safety is studied, by which the author understands the protection of road users and other persons, the natural environment, and property from real or potential threats of road traffic accidents and their consequences.

The possible consequences of traffic accidents are: 1) damage to the life and health of road users; 2) harming the life and health of other persons who are not road



users; 3) causing damage to the natural environment; 4) damage or destruction of property of road users; 5) damage or destruction of property of other individuals and legal entities.

It was determined that ensuring road traffic safety is an activity of public administration aimed at timely detection and prevention of real or potential threats of traffic accidents, with the aim of preventing negative consequences and eliminating them in case of occurrence.

The concept of elements of road traffic safety has been studied, by which the author understands the components of road safety, the totality of which ensures the protection of life and health of people, the natural environment, and property from real and potential threats of road accidents and their negative consequences. The components of road safety are: 1) safe roads, streets, railway crossings and other places intended for the movement of people and transportation of goods by means of vehicles; 2) safe vehicles; 3) safe cargo; 4) safe behavior of road users.

Key words: road safety, traffic accident, safe cargo, safe behavior, road users.

Література

1. Скрипа Є.В. Щодо проблеми визначення поняття «дорожній рух». Підприємництво, господарство і право. 2019. № 2. С. 115–118.

2. Про дорожній рух : Закон України від 30.06.1993 № 3353-ІІІ. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 31. С. 338.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text>

3. Про автомобільний транспорт: Закон України від 05.04.2001 № 2344-ІІІ, Відомості Верховної Ради України, 2001, № 22 (01.06.2001), ст. 105.

4. Про правила дорожнього руху: постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовт. 2001 р. № 1306. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text>

5. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 трав. 2018 р. № 430-р. Офіційний вісник України, 2018, № 52 (10.07.2018), ст. 1848.

6. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року: розпорядження Кабінету Міністрів України № 1360-р від 21.10.2020. Урядовий кур'єр, 2020, № 214.

7. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху: монографія / Ю. С. Коллер, А. О. Собакар. К. : «МП Леся», 2015. 204 с.

8. Борисов В.І., Пащенко О.О. Щодо розуміння доктринальної концепції «Безпека – стан захищеності». Вісник Асоціації кримінального права України, 2020, № 1(13), URL: <http://vakp.nlu.edu.ua/article/view/205984/207671>.

9. Про внесення змін до деяких законів України щодо управління безпекою автомобільних доріг: Закон України від 17.10.2019 № 200-ІХ, Відомості Верховної Ради України, 2019. № 50 (13.12.2019), ст. 357.

10. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 06.04.2000, № 1644-ІІІ. Відомості Верховної Ради України, 2000. № 28 (14.07.2000), ст. 222.

